Η μεταφραστική διαδικασία στον εκδοτικό οίκο

Τιτίκα Δημητρούλια
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Abstract

This paper presents concisely the place and position of literature, social sciences and humanities intranslation in the context of the publishing activity. It attempts to describe the procedures applied into the publishing of foreign literature and sciences, in order to approach the working conditions of literary and scientific translators in their collaboration with the publishing houses, especially during the present period of economic crisis.

Λέξεις-κλειδιά: εκδοτικός χώρος, λογοτεχνική μετάφραση, επιστημονική μετάφραση, επάγγελμα του μεταφραστή, μεταφραστική συνείδηση

1. Εισαγωγή

Η μεταφραστική διαδικασία στον εκδοτικό οίκο, οι διαδικασίες που σχετίζονται με τη μετάφραση και την έκδοσή της καλύτερα, συναρτάται αναγκαστικά προς την ανάπτυξη του εκδοτικού χώρου, ο οποίος στην Ελλάδα έχει, λόγω των πολιτικών ανωμαλιών της μεταπολεμικής περιόδου, ιδιαίτερη ανάπτυξη.[1] Δεν είναι πολλοί οι εκδοτικοί οίκοι που συνεχίζουν αδιαλείπτως την πορεία τους από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα, όπως για παράδειγμα η Εστία ή οι εκδόσεις Γκοβόστη. Τα θεμέλια των περισσότερων σύγχρονων εκδοτικών επιχειρήσεων τέθηκαν στη δεκαετία του 1960 και ειδικότερα στα τελευταία χρόνια της χούντας. Η ανάπτυξη της μεταφραστικής παραγωγής, σύμφυτη με την ανάπτυξη της παραγωγής συνολικά μετά το 1990, αποτέλεσε το έναυσμα για μια σειρά από αλλαγές στο πεδίο της έκδοσης ξένης λογοτεχνίας και συνακόλουθα της μετάφρασης, λογοτεχνικής και επιστημονικής.

[1] Για μια συνοπτική ιστορία της έκδοσης στην Ελλάδα, βλ. Τσοκόπουλος, χ.χ.· για τη μεταπολίτευση, Αξελός, 2008.

2. Μετάφραση και εκδοτικό πεδίο

Η λογοτεχνική και η επιστημονική μετάφραση υπήρξαν ανέκαθεν και συνεχίζουν να είναι ως σήμερα ένας ιδιαίτερος χώρος της μεταφραστικής δραστηριότητας, που συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό μεταφραστών, σε όλες τις χώρες, του δυτικού τουλάχιστον κόσμου. Η λογοτεχνική και η επιστημονική μετάφραση μπορούν να συναντηθούν τόσο στην αποδοχή ότι όλοι οι τύποι μεταφράσεων έχουν κοινά χαρακτηριστικά όσο και στον κατά Berman ορισμό της λογοτεχνικής μετάφρασης ως μετάφρασης έργων – όπου βεβαίως ως επιστημονικά έργα νοούνται κυρίως αυτά των θεωρητικών επιστημών, αλλά και τα ιερά κείμενα. Καθώς το βιβλίο αποτελεί μια από τις δύο μείζονες μορφές διαμοιρασμού και δημοσίευσης ερευνητικών αποτελεσμάτων στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες, κατέχει σημαντικότερη θέση σε επιστήμες όπως η φιλοσοφία και η ιστορία, που προσεγγίζουν περισσότερο στη φιλολογία, και υποχωρεί στις επιστήμες που τείνουν να υιοθετήσουν τα πρότυπα των θετικών επιστημών, όπως η ψυχολογία και η οικονομία (Sapiro, 2014). Αυτός είναι ένας ισχυρός λόγος συνεξέτασης των δύο κλάδων, παρά τις σημαντικές διαφορές τους.

Όπως και να έχει, η λογοτεχνική μετάφραση βρίσκεται μονίμως στο επίκεντρο των μεταφραστικών σπουδών – σε αντίθεση με την επιστημονική μετάφραση –, κάτι που εξηγείται από το γεγονός ότι α. συνεχίζει απτόητη σε όλες τις εποχές, ως υποσύστημα της λογοτεχνίας υποδοχής, β. η σημασία της είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με εκείνη της λογοτεχνίας και αναδεικνύεται αναλόγως στις διάφορες περιόδους (συγκρότησης, κρίσης του λογοτεχνικού συστήματος κ.λπ.), γ. αποτελεί τη βάση για τη συγκρότηση της Παγκόσμιας Λογοτεχνίας, της Weltliteratur. Όλοι αυτοί οι λόγοι δεν εμποδίζουν ωστόσο, όπως πολύ καλά γνωρίζουμε, ούτε την αφάνεια του μεταφραστή ούτε την έμπρακτη υποβάθμισή του με αμοιβές που σε καμία περίπτωση δεν αποζημιώνουν

ούτε στοιχειωδώς τον κόπο τους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του αγγλόφωνου χώρου, που δίνει ο David Bellos :

> Στον αγγλόφωνο κόσμο, τα γραφεία εύρεσης εργασίας δεν περιλαμβάνουν στις προτάσεις τους θέσεις μεταφραστή λογοτεχνίας και οι νεοεισερχόμενοι στο επάγγελμα περνάνε πολύ δύσκολα. Όταν αμείβεται, η λογοτεχνική μετάφραση πληρώνεται όσο και η ώρα των μπέιμπι-σίτερ. Γενικά, ανατίθεται σε ανθρώπους που έχουν άλλα εισοδήματα, για να πληρώνουν το νοίκι και τον μπακάλη. Υπάρχουν ορισμένες εξαιρέσεις, αλλά ως επί το πλείστον, η μετάφραση προς τα αγγλικά είναι δουλειά ερασιτεχνών.
> Και όμως, η λογοτεχνική μετάφραση διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο στη διεθνή κυκλοφορία των νέων έργων. Αυτή η απόσταση ανάμεσα στον παγκόσμιο της ρόλο και την τοπική της αναγνώριση είναι ίσως η πιο περίεργη όψη του επαγγέλματος αυτού (2012: 311).

Αν συνδυάσουμε τα στοιχεία αυτά με το γεγονός ότι ο αγγλόφωνος χώρος δεν μεταφράζει ξένη λογοτεχνία σε ποσοστό πάνω από 4% (Heilbron 2010), το εν λόγω τοπίο διαγράφεται ακόμη πιο εφιαλτικό. Στους αντίποδες βρίσκεται, πάντα κατά τον Bellos, η Ιαπωνία, με τη Γαλλία, τη Γερμανία και άλλες χώρες να βρίσκονται στον ενδιάμεσο χώρο. Στην Ιαπωνία, οι μεταφραστές είναι εξίσου προβεβλημένοι με τους συγγραφείς στη Μεγάλη Βρετανία και τις ΗΠΑ (ο Bellos αναφέρει π.χ. τον Shibata Motoyuki, του οποίου εκδίδονται εκλεκτά έργα που μονοπωλούν τις προθήκες των βιβλιοπωλείων), ενώ οι ζωές τους καταγράφονται σε who is who με μεγάλη κυκλοφορία (*ibid.*).

Εξετάζοντας τη λογοτεχνική μετάφραση από συστημική σκοπιά, διαπιστώνει κανείς την ασυμμετρία των μεταφραστικών ροών σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως επίσης και τις ιεραρχίες στο πλαίσιό της (Heilbron, *ibid.*, Heilbron και Sapiro 2002). Οι ιεραρχίες αυτές συνδέονται μεν με τον αριθμό των φυσικών ομιλητών αλλά δεν περιορίζονται σε αυτόν. Έτσι, η κινεζική παρά τον τεράστιο αριθμό φυσικών ομιλητών της ανήκει στις μικρές γλώσσες, με δεδομένη την ελάχιστη διείσδυσή της εκτός Κίνας, ενώ η γαλλική, παρά τη γενική υποχώρησή της, συνεχίζει να είναι μια γλώσσα πολιτισμού με μεγάλη συμβολική αξία. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται

λόγου χάρη από τα ελληνικά κρατικά βραβεία λογοτεχνικής μετάφρασης, που συνεχίζουν να απονέμονται σε γαλλικά βιβλία ενώ έχει προ πολλού κυριαρχήσει, ως γλώσσα μετάφρασης στο εκδοτικό πεδίο, η αγγλική (Dimitroulia, υπό έκδοση).

Με βάση το κυρίαρχο σχήμα στην ανάλυση των μεταφραστικών ροών, κέντρου-περιφέρειας, ο ελληνικός εκδοτικός χώρος ανήκει προφανώς στην περιφέρεια και έχει όλα τα χαρακτηριστικά της, με πιο σημαντικό το μεγάλο ποσοστό μεταφρασμένων βιβλίων. Δεν είναι τυχαίο δε ότι η αύξηση των μεταφρασμένων τίτλων στα ελληνικά συμβαδίζει με τη γενικότερη ανάπτυξη του εκδοτικού χώρου σε ολόκληρη τη μεταπολίτευση και ειδικά μετά το 1990 (Καμπουρόπουλος 2002). Αυτή η τάση ωστόσο ανατρέπεται άρδην μετά το 2008 και το ξέσπασμα της κρίσης, η οποία ανατρέπει δεδομένα πολλών χρόνων. Για παράδειγμα, ενώ οι μεταφράσεις βιβλίων (γενικά) είχαν φτάσει κοντά στο 50%, 47% για την ακρίβεια, ως το 2007, στη συνέχεια το 2008 πέφτουν στο 40% και σταδιακά επιστρέφουν στα προ του 1985 επίπεδα. Ενδεικτικό της ραγδαίας αύξησης των μεταφράσεων στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οπότε συνολικά αναπτύσσεται η εκδοτική αγορά, είναι ότι το ποσοστό αύξησης των μεταφρασμένων λογοτεχνικών βιβλίων από το 1990 ως το 1996, το οποίο αγγίζει το 85% (998 βιβλία τα 1990 έναντι 1846 το 1996, *Ιχνευτής*, 1997).

Την ίδια αυτή περίοδο, παρατηρείται ενίσχυση της συνειδητοποίησης των μεταφραστών λογοτεχνίας και επιστημονικών βιβλίων όσον αφορά την ιδιαιτερότητα αλλά και τη σημασία του έργου τους, καθώς και μεγαλύτερη προβολή τους. Αρχίζει να συγκροτείται ο ελληνικός μεταφρασεολογικός χώρος, σε άμεση σχέση με τα πανεπιστήμια και τις σχολές μετάφρασης, ενώ κάνουν τη εμφάνισή τους και

ορισμένες κριτικές μεταφράσεων (και όχι κριτικές ή παρουσιάσεις ξένης λογοτεχνίας).[2]

Όλα αυτά αφορούν την εξέταση της μετάφρασης ως επαγγέλματος, από την επιλογή του βιβλίου ως την έκδοση και την προώθηση του βιβλίου, με δεδομένη τη διαφορετική λειτουργία της λογοτεχνικής και της επιστημονικής μετάφρασης, αλλά και των διαφορετικών ειδών στο πλαίσιο της πρώτης (πεζογραφίας, ποίησης, θεάτρου κ.λπ.).[3] Η κυριαρχία της αγγλικής, λόγου χάρη, και ο περιορισμός των άλλων γλωσσών είναι στοιχεία σημαντικά για τους μεταφραστές από μεγαλύτερες και μικρότερες ευρωπαϊκές γλώσσες, που βλέπουν να μειώνεται η δουλειά τους, ενώ σημαίνει πολλαπλασιασμό της δουλειάς για τους μεταφραστές από τα αγγλικά με παράλληλη, ωστόσο, ενδεχομένη μείωση των αμοιβών. Την ίδια στιγμή, είναι δεδομένο ότι από τα αγγλικά μεταφράζονται πολλά βιβλία της παραλογοτεχνίας, ή της μαζικής εν πάση περιπτώσει λογοτεχνίας, των οποίων οι μεταφραστικές απαιτήσεις είναι διαφορετικές, οπότε και οι αμοιβές προσαρμόζονται αναλόγως.

3. Μεταφραστές λογοτεχνίας και ανθρωπιστικών επιστημών

Πριν περάσουμε στη διαδικασία μετάφρασης όπως διαμορφώθηκε τα τελευταία χρόνια στους εκδοτικούς οίκους – αν και η κρίση έχει αρχίσει να αλλάζει τα δεδομένα σημαντικά και πάλι –, θα πρέπει να σημειώσουμε την απουσία στοιχείων για τους επαγγελματίες μεταφραστές βιβλίων. Η τελευταία έρευνα (Καμπουρόπουλος 2002) είχε διενεργηθεί το χρονικό διάστημα από τον Νοέμβριο του 2000 ως τον Μάρτιο του 2001 από την Metron Analysis για το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου και αφορούσε 263 επαγγελματίες μεταφραστές βιβλίων – συν άλλους 76 οι οποίοι ασχολούνται με διαφορετικά είδη μετάφρασης, για τους οποίους έδινε ορισμένα

[2] Δεν πρέπει να συγχέουμε την πρόσληψη της ξένης λογοτεχνίας με την πρόσληψη της μετάφρασης καθαυτήν. Βλ. σχετικά Berman (1995, 95).
[3] Για τις διαφορές λογοτεχνικής και επιστημονικής μετάφρασης, βλ. Sapiro, 2012.

γενικά στοιχεία. Έχει ενδιαφέρον το γεγονός ότι συμμετείχαν οι μεταφραστές που είχαν εγγραφεί στο Αρχείο Μεταφραστών του ΕΚΕΒΙ ή στους συλλόγους μεταφραστών (Πανελλήνιος Σύλλογος Επαγγελματιών Μεταφραστών-ΠΣΕΜ και Ελληνική Εταιρεία Μεταφραστών Λογοτεχνίας), στον βαθμό που δέκα χρόνια αργότερα το αρχείο αυτό πια έχει εξαφανιστεί και οι σύλλογοι έχουν πολλαπλασιαστεί χωρίς αυτό να ενισχύσει τη θέση των μεταφραστών, όπως φαίνεται.

Ένα άλλο στοιχείο είναι ότι οι 263 αυτοί μεταφραστές που απάντησαν στις τηλεφωνικές συνεντεύξεις είχαν μεταφράσει το 1/5 περίπου της παραγωγής στο διάστημα 1998-2000, ενώ έχει ενδιαφέρον η παρατήρηση στην εισαγωγή ότι, λόγω κατάρτισης του ερευνητικού πλαισίου (σύλλογοι, αρχείο), είναι λογικό να υποθέσει κανείς ότι όσοι απάντησαν διακρίνονται από αυξημένη επαγγελματική – κλαδική συνείδηση και έχουν ενεργό ενδιαφέρον για τα κοινά (σ. 3-6).

Μέσα σε αυτή τη δεκαετία, πολλά έχουν αλλάξει όσον αφορά την εκπαίδευση των μεταφραστών σε πανεπιστήμια, σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, στη μη τυπική εκπαίδευση (κολλέγια, ινστιτούτα). Παραμένει όμως σταθερή η ετεροαπασχόληση, παρά τη μακρόχρονη εμπειρία, η συνεργασία με πολλούς εκδότες αλλά και η τάση των εκδοτών να συνεργάζονται σταθερά με κάποιους μεταφραστές, σε μια μορφή «υπαλληλοποίησης» που αποθαρρύνει τους μεταφραστές από τη διεκδίκηση κεκτημένων σχετικά με αμοιβές και πνευματικά δικαιώματα λόγου χάρη. Η έρευνα περιλαμβάνει και συγγραφείς-μεταφραστές, ενώ οι μεταφραστές απασχολούνται επίσης σε εκπαιδευτήρια, σε άλλες εργασίες σε εκδοτικούς οίκους, στον τύπο.

Τρία σημαντικά ζητήματα: κατά πόσο περιλαμβάνεται συστηματικά η παιδική λογοτεχνία στη λογοτεχνική μετάφραση, το ασφαλιστικό / συνταξιοδοτικό ζήτημα που παραμένει ακανθώδες ως σήμερα και το ζήτημα της πραγματικής εφαρμογής του

νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Το πλέον σημαντικό: δέκα χρόνια μετά, οι αμοιβές, οι οποίες είχαν φτάσει και τα 300 ευρώ ενώ γενικά κινούνταν μεταξύ 120-150 ευρώ, σήμερα έχουν πέσει κατακόρυφα και φτάνουν ως και κάτω από 80 ευρώ.

Θα χρειαζόταν σίγουρα μια νέα έρευνα ώστε να έχουμε επικαιροποιημένα στοιχεία για τους μεταφραστές. Παρά ταύτα, ακόμη και η συγκεκριμένη λειτουργεί οδηγητικά για τα χαρακτηριστικά του επαγγέλματος και, κυρίως, για τα προβλήματά του, που παραμένουν άλυτα και επιδεινώνονται με την κρίση, ενώ η συνολική ποιότητα των μεταφράσεων βελτιώνεται και διαρκώς εισέρχονται στην αγορά νέα παιδιά με καλές σπουδές και κέφι για δημιουργία. Στην αναδιευθέτηση του τοπίου, πάντως, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε και η συγκρότηση και ραγδαία ανάπτυξη της μετάφρασης στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία αφενός προήγαγε και ενίσχυσε την επαγγελματική συνείδηση των μεταφραστών και αφετέρου προσέφερε σημαντικό ορολογικό και κειμενικό υλικό (σώματα κειμένων) στα ελληνικά, που υποστήριξε και συνεχίζει να υποστηρίζει τους μεταφραστές όλων των κατηγοριών και να αποτελεί βάση για την εκπαίδευσή τους. Τέλος, αξίζει να σημειώσουμε την αναφορά της έρευνας στη νέα γενιά μεταφραστών που κάνει εκείνη την περίοδο δυναμικά την εμφάνισή της και στην αισιοδοξία για το μέλλον του κλάδου.

4. Η μεταφραστική διαδικασία στον εκδοτικό οίκο

Όταν κάνουμε λόγο για μεταφραστική διαδικασία στον εκδοτικό οίκο, πρέπει να ξέρουμε ότι αναφερόμαστε όχι τόσο στην εξαγωγή της νεοελληνικής λογοτεχνίας (extranslation), αλλά στην εισαγωγή της ξένης (intranslation), σύμφωνα με το σχήμα κέντρο-περιφέρεια που αναφέραμε στην αρχή. Μικρές επιχειρήσεις, που στηρίζονταν σε έναν κύκλο φίλων και γνωστών, οι εκδοτικοί οίκοι οργανώθηκαν πιο συστηματικά μετά το 1980 και, ακόμη περισσότερο, μετά το 1990. Στο μεσοδιάστημα, κάνουν την

εμφάνισή τους οι σειρές ξένης λογοτεχνίας, με έμφαση, όπως είναι αναμενόμενο, στην πεζογραφία και ειδικότερα στο μυθιστόρημα. Από τη μελέτη των καταλόγων, προκύπτει ότι υπεύθυνοι στις ξένες σειρές παραμένουν οι ίδιοι οι εκδότες (όπως στη σειρά της Εστίας η Μάνια Καραϊτίδου), αλλά σε μεγάλους εκδοτικούς οίκους ορίζονται επίσης υπεύθυνοι, που συχνά ή λιγότερο συχνά αλλάζουν (βλ. λόγου χάρη την αμερικανική και ποπ περίοδο του Κέδρου με τον Βαγγέλη Ραπτόπουλο).

Τα τμήματα ξένης λογοτεχνίας οργανώνονται σε τρεις κατευθύνσεις: πρώτον στην αναζήτηση τίτλων και τη διαχείριση πνευματικών δικαιωμάτων – το scouting, η αναζήτηση ευπώλητων εντάσσεται, εντούτοις στους μεγάλους εκδοτικούς οίκους συστηματικά μετά το 2000· δεύτερον, στην οργάνωση της παραγωγής (αναζήτηση μεταφραστών ανά γλώσσα, επιμέλεια μετάφρασης, τυπογραφική επιμέλεια, εξώφυλλα κ.λπ.)· την προώθηση των βιβλίων (γραφείο τύπου, δελτία τύπου κ.λπ.). Παρότι ενίοτε κάποιοι μεταφραστές εργάζονται σε εκδοτικούς οίκους, η περιγραφή της θέσης εργασίας τους δεν περιλαμβάνει τη μετάφραση, αλλά άλλες εργασίες, συντονισμού τμήματος, επιμέλειας και τα λοιπά. Στο πλαίσιο αυτό, κάνουν την εμφάνισή τους και οι αναγνώστες ξένης λογοτεχνίας, οι οποίοι συχνά είναι και οι ίδιοι μεταφραστές και φέρνουν τις δικές τους προτάσεις στους εκδοτικούς οίκους. Εκτός από τις προτάσεις, η αναζήτηση γίνεται με την παρακολούθηση ξένου ειδικού τύπου, συναντήσεις, συμμετοχή σε εκδόσεις βιβλίων κ.λπ.[4]

Καθώς η μεταφραστική παραγωγή σήμερα μειώνεται σχεδόν σε επίπεδα πριν του 1985, όταν δηλαδή ήταν κοντά στο 30%, για λόγους που έχουν να κάνουν με το αυξημένο κόστος του μεταφρασμένου βιβλίου (πνευματικά δικαιώματα, αμοιβή μεταφραστή, επιπλέον της παραγωγής του ελληνικού βιβλίου), είναι βέβαιο ότι η

[4] Για να αντιληφθεί κανείς τη διαφορά μεγεθών των εκδοτικών οίκων σε σχέση π.χ. με τους αντίστοιχους στη Γαλλία, η οποία είναι μια χώρα που μεταφράζει πάρα πολύ, αλλά και οργάνωσης των πρακτικών αυτών, σε επίπεδο επιλογής τίτλων γενικά λόγου χάρη, βλ. ενδεικτικά Bessard-Banquy, 2009.

διάρθρωση αυτή θα αλλάξει – και έχει ήδη αρχίσει να αλλάζει, με επιστροφή σε πιο συγκεντρωτική και μη επαγγελματική βάση, ειδικά στους μικρότερους οίκους. Οι μικροί εκδοτικοί, πάντως, ουδέποτε εκχώρησαν την επιλογή των τίτλων σε τρίτους. Την έκανε πάντα ο εκδότης, συζητώντας με φίλους και συνεργάτες του. Τέλος, πρέπει να σημειώσουμε τις τριβές που ενίοτε αναπτύσσονται μεταξύ μεταφραστών και επιμελητών, παρότι είναι εξίσου συχνό, και μάλλον πιο συχνό το φαινόμενο της αγαστής συνεργασίας τους. Το μεγαλύτερο πρόβλημα προκύπτει στις περιπτώσεις που ο επιμελητής δεν γνωρίζει τη γλώσσα του πρωτοτύπου και λειτουργεί ως επαρκής αναγνώστης, απαλείφοντας ενδεχομένως σημαντικά υφολογικά και πραγματολογικά στοιχεία του κειμένου και τροποποιώντας τη μεταφραστική στρατηγική που έχει επιλεγεί, συνήθως υπέρ της νόρμας της αποδεκτότητας.

Από την άλλη, δεν έχουν όλα τα είδη την ίδια αντιμετώπιση, η ποίηση και το θέατρο δεν έχουν το ίδιο εκδοτικό ενδιαφέρον, παρότι αυξάνει ο αριθμός τους, ούτε και το διήγημα φυσικά. Αντίστοιχα, οι μεταφραστές, οι οποίοι, όπως σημειώνεται και στην έρευνα, συνεργάζονται ως επί το πλείστον με τους εκδότες κατόπιν φιλικών συστάσεων, όπως και σήμερα άλλωστε, καταξιώνονται μέσα από τη δουλειά τους, η οποία τους παρέχει το ανάλογο συμβολικό κεφάλαιο – άμεσα συνδεδεμένο με την αμοιβή τους, η οποία είναι ως σήμερα ατομικά διαπραγματεύσιμη, αφού κανένας σύλλογος δεν έχει καταφέρει να θεσπίσει κατώτερες αμοιβές. Αντίστοιχο συμβολικό κεφάλαιο προσπορίζονται οι μεταφραστές και από τους συγγραφείς τους οποίους μεταφράζουν, ενώ σε λιγοστές περιπτώσεις οι ίδιοι καταξιώνουν με το όνομά τους τον ξένο συγγραφέα (Casanova 2002).

Στο επιστημονικό βιβλίο, τα πράγματα είναι λίγο διαφορετικά. Κατά πρώτον, υπάρχουν πάντα σειρές με επιστημονικούς υπευθύνους, που έχουν τον πρώτο και κύριο λόγο της επιλογής, η έκδοσή τους είτε αφορά πανεπιστημιακούς εκδοτικούς

οίκους, ή συγκεκριμένους εκδοτικούς που εξειδικεύονται στις ακαδημαϊκές εκδόσεις είτε συγκεκριμένες σειρές. Η επιστημονική επιμέλεια είναι δεδομένη, το ίδιο και η ενδελεχής τυπογραφική επιμέλεια. Η δυσκολία των κειμένων, πολλά από τα οποία συνδυάζουν ένταση ορολογίας με ύφος, η μακρόχρονη εργασία που συχνά απαιτείται για εκτενή έργα και προϋποθέτει τη δέσμευση του μεταφραστή ή της ομάδας μεταφραστών είναι ορισμένα από τα ζητήματα που διαφοροποιούν την έκδοση αυτών των κειμένων. Σήμερα, επιπρόσθετες δυσκολίες προστίθενται και μάλιστα όχι μόνο στην εξαιρετικά πιεσμένη ελληνική εκδοτική αγορά, αλλά παγκοσμίως, από τη μείωση της χρηματοδότησης των πανεπιστημίων που επεκτείνεται στις βιβλιοθήκες ως την κατάργηση των συγγραμμάτων και τη γενικότερη εκδοτική κρίση. Παρουσιάζει ωστόσο μεγάλο ενδιαφέρον το γεγονός της αναζωπύρωσης του ενδιαφέροντος για την ιστορία και την πολιτική, που καταγράφεται στις αναγνωστικές προτιμήσεις της τελευταίας περιόδου – και ίσως παραπέμπει και πάλι στα τελευταία χρόνια της χούντας και τα πρώτα της μεταπολίτευσης.

Κλείνοντας με τη σύγχρονη κρίση, είναι σαφές ότι οι συνθήκες άσκησης του επαγγέλματος επιδεινώνονται, τόσο για τους μεταφραστές λογοτεχνίας όσο και επιστημονικών βιβλίων, ενώ ενδέχεται η αφάνεια του μεταφραστή να ενισχυθεί και πάλι. Από την άλλη, η μετάφραση είναι μια αδιάλειπτη δραστηριότητα στην Ελλάδα, όπως μαρτυρούν οι ιστορίες και οι βιβλιογραφίες της, η οποία σε δύσκολες εποχές στήριξε πολλούς πνευματικούς ανθρώπους. Είναι βέβαιο ότι το ίδιο θα συμβεί και στην παρούσα συγκυρία, παρότι είναι εξίσου βέβαιο ότι θα υπάρξουν αλλαγές σε όλα τα επίπεδα. Το επιστημονικό βιβλίο λόγου χάρη θα ακολουθήσει, όπως φαίνεται, θα μετοικήσει εν πολλοίς στο διαδίκτυο, ώστε να μειωθεί το κόστος έκδοσής του και να αυξηθεί ο κύκλος αναγνωστών του· κάτι που δεν αναιρεί ωστόσο την ανάγκη της μετάφρασής του. Αντίστοιχα, η ξένη λογοτεχνία δεν μπορεί παρά να συνεχίσει να

εκδίδεται και εν μέσω κρίσης, η οποία δεν θα κρατήσει, ας ελπίσουμε, για πάντα. Το σημαντικό αυτή την περίοδο είναι η διατήρηση της επαγγελματικής συνείδησης, η διεκδίκηση των καλύτερων δυνατών όρων εργασίας και η πίστη στη διαχρονικότητα και την βαθιά αναγκαιότητα της δουλειάς μας.

Βιβλιογραφία

Bellos, D. (2012). *Le Poisson et le Bananier. L'histoire fabuleuse de la traduction*, traduit par Daniel Loayza. Paris: Flammarion.

Berman, B. (1995). *Pour une critique des traductions*. John Donne. Paris: Gallimard.

Bessard-Banquy, O. (2009). *La vie du livre contemporain: étude sur l'édition littéraire, 1975-2005*. Paris: Du Lérot éditeur

Casanova P. (2002). « Consécration et accumulation de capital littéraire ». In: *Actes de la recherche en sciences sociales* 144, 7-20. doi : 10.3406/arss.2002.2804

Dimitroulia, T. (υπό δημ.), «Literary translation awards and the dynamics of the translation system». In Skordyles K. (ed.), *Greece in Translation,* Oxford University Press.

Heilbron, J. (2010). "Structure and Dynamics of the World System of Translation".

UNESCO, International Symposium 'Translation and Cultural Mediation', February 22-23, 2010. http://portal.unesco.org/culture/en/files/40619/12684038723Heilbron.pdf/Heilbron.pdf (15.9.2012).

Heilbron J. και Sapiro G. (2002). «La traduction littéraire, un objet sociologique». In *Actes de la recherche en sciences sociales* 44, 3-5.

Καμπουρόπουλος, Σ. (2002). «Το Αισιόδοξο Μήνυμα της Ανάπτυξης της Αγοράς του Βιβλίου στην Ελλάδα». In *Ithaca* 2002, http://www.ekebi.gr/appdata/documents/erevnes/bookmarket.pdf (15.9.2012)

Καμπουρόπουλος. Σ. (2002α). Έρευνα για την επαγγελματική κατάσταση των μεταφραστών στην Ελλάδα. http://www.ekebi.gr/frontoffice/isologismoi/TranslatorsReport.pdf (15.9.1912).

http://www.ekebi.gr/appdata/documents/erevnes/bookmarket.pdf (15.9.2012).

Sapiro, G. (dir.) (2012). *Traduire la littérature et les sciences humaines : conditions et obstacles*, Paris : Ministère de la culture et de la communication.

Τσοκόπουλος, Β. (online.). *Ιστορία της έκδοσης στην Ελλάδα 1830-1974: Μια επισκόπηση.*

http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=596 (15.9.1915),